

De viskraam op het Mia van IJperenplein leek te verdwijnen. Gelukkig de schrijver heeft de viskar op het plein toch nog zijn vergunning gekregen: een aanwinst voor het plein! Maar waarom is een viskar belangrijk voor het plein? Hieronder een psychologische visie over wat een plein zou moeten zijn. Bijt even door en na lezing bent u zelf al aardig een architect geworden.

De psychologie van een plein

Het Mia van Yperenplein heeft niet de betovering van wat zoveel Italiaanse 'piazzas' hebben, een door gebouwen omsloten plek met in het midden een fontein. Nou ja, Alexander is geen Venetië. En Venetië heeft geen haringkar en die heeft Alexander op 't Mia van IJperenplein nou juist weer wel! De gemeente geeft een helder beeld van het wezen, de essentie van het plein. Maar juist die haringkar moest verdwijnen om het plein weer meer op een Venetiaans piazza, plein te laten lijken. Daarover later in 't artikel. Maar wat kunnen we in het algemeen over een plein zeggen?

Kunnen we architectonisch iets zeggen over het wezen, de ziel van een plein? Ja. Zoals Alain de Botton schrijft in 'De architectuur van het geluk': "Gebouwen [pleinen dus!] spreken – en wel over duidelijk waarneembare thema's. Ze spreken van democratie of aristocratie, openheid of arrogantie, gastvrijheid of dreiging, een voorkeur voor de toekomst of een hunkering naar het verleden. Elk ontworpen voorwerp[c.q. plein] zal een indruk geven van de psychologische en morele opvattingen die het hoog houdt."¹

De Vlaming Claes beschrijft zijn 'oerplein' alweer iets concreter: "En dan zijn er de pleinen: hoogtepunten in vlakheid, betreedbaarheid en openheid. Een plein is een vlakke. Je kan er ademen... een plein staat of valt met water... Een echt plein groeit."²

In deze citaten is exact weergegeven waar het in de naoorlogse stedenbouw om draaide, de mens in het middelpunt. Er wordt in eerste instantie niet gebouwd om iets bouwkundig moois te verwerklijken maar "de stedenbouw wil de mens naar zijn menswaarde zijn levenskader verzekeren." Het alledaagse leven van een wonende mens staat centraal en niet de woning zelf. De stad is een le-

vend organisme.³ En is Prinsenland met zijn Mia IJ-plein een mens gelukkig makend bouwwerk geworden? Of moeten we aan het eind van dit artikel concluderen dat "grote delen van de intussen gerealiseerde Vinex-locaties gebreken vertonen", ondanks de hernieuwde aandacht voor het park en plein in de jaren 80-tig.⁴

We zoemen in op wat een plein een geweldig plein maakt. Dat doen we aan de hand van Christopher Alexander.⁵ Allereerst ligt een plein op een kruispunt van drukke paden en er is levendigheid door allerlei activiteiten. Het plein mag niet te groot zijn want dan gebruiken mensen het niet. Dan toont het zich doods en verlaten. Meestal als het groter is dan 25 bij 25 meter gaat het fout. Je kunt gezichten niet meer herkennen en je verstaat een luide stem niet meer. Omgeef het plein met hoekjes waar mensen iets kunnen doen. De rand moet leven met bijvoorbeeld een terras, zitbankjes, een haringkar, een krantenverkoper. U stelt het zich wel voor: langs de randen van het plein moet leven zijn, anders wil je er niet slenteren of even ergens neerstrijken. Dat een plein levendige randen moet hebben heeft zijn oorsprong dat we nooit met onze rug naar een lege ruimte willen zitten.

Opening terras net verkeerd, fietsen als gevolg

Haringkar zorgt voor 'loop' in het plein

Wij zoeken steun om ergens tegen aan te leunen. En dan kijken we de openruimte in waar we allerlei verschillende mensen zien lopen. Dat maakt dat het terras zo'n heerlijke plek is. Kijken en bekeken worden. Sinds 1860 kennen we het fenomeen 'terras' en in al die afgelopen decennia groeide het aantal explosief.⁶

En zo'n terras moet duidelijk afgescheiden zijn van het plein. Het legt een verbinding met de openheid van het plein en de geslotenheid van het café of restaurant. Een laag muurtje, een windscherm, parasols [ook al schijnt de zon niet] – het

daagt uit om te gaan zitten en om te kijken. Maar je moet wel makkelijk het terras op kunnen lopen. Een Berlijnse muur is onwenselijk.

Een plein zonder iets in het midden loopt een grote kans leeg te blijven. Vergelijk het maar met je grote eettafel, leeg is kaal en weezinwekkend. Een vaas in het midden 'organiseert' de ruimte er omheen. Klein detail... misschien niet precies in het midden, dat is nog beter. Iets centraal opstellen lokt de wandelaars over het plein naar het midden. Wat zou het mooi zijn als er een grote oude boom zou staan. En om die boom is zo'n prachtige zeskantige Engelse bank getimmerd, zodat uw rug beschermd is en uw blik naar alle andere lopende mensen gericht kan zijn. Zorg dat je de bast van de boom kunt aanraken. Bomen zijn niet zonder mythische betekenis. Verberg de boom niet in een betonnenbak, hoe leuk ook de bloemen daarin staan. Plaats juist de bakken met planten rond het plein; muurtjes en trappen om op te zitten maken een levendige rand van het plein.

Ik vrees dat het Mia van IJperenplein er niet zo goed afkomt.

Diverse sociologen als Giddens, Harvey en Strauss kenmerken onze moderne tijd als een periode waarin ruimte en plaats gescheiden raken. Ruimte (space) is dan het fysieke vormgeven, de gebouwen, pleinen etc. en de plaats (place of ook wel in de theorie 'locale' genoemd) is waar de menselijke handelingen plaatsvinden. Dat laatste kan je ook 'sociale openbare ruimte' noemen. Doordat wij elkaar steeds minder 'buiten' ontmoeten maar juist steeds meer in de privé ruimte [= ons huis of rondlopend met onze mobiel op weg van A naar B], komen gebruikers van een plein bijvoorbeeld nauwelijks nog met elkaar in gesprek. Er is geen 'face to face' communicatie meer. En dan wordt 'plaats' [= het plein] steeds meer een illusie [een 'phantasmagoric'], een lege ruimte waar we snel door heen hollen, op weg naar Blokker en Albert Heijn. Opmerkelijk is dat de open ruimte aan de andere kant van het winkelcentrum, waar bloemenzaak, Blokker en DA samenkomen, wel de functie van een plein heeft. Daar blijven mensen vaak staan om in het midden elkaar te ontmoeten. Place en place vallen daar onbedoeld samen.

Een ongezellig terras aan de ene kant van de ingang van het winkelcentrum, aan de andere de onmogelijke rij winkelwagentjes. Niets gezelligs om naar te kijken, niet verlost worden om naar het midden te lopen, een bestrating als of het parkeerterrein doorloopt. Parkeren in de witte vakken! lijken de tegels uit te drukken. Geen beschutting biedend aan de wandelaar, het is een plein waar eerder pleinvrees wordt opgewekt. Met kloppend hart en angstzweet loopt een enkeling de leegte in naar de overkant. Waar staan die leuke boompjes in een cirkel om de openbare ruimte te omgorden?

In de sociologie van de bouwkunde noemen ze een plein als Mia van IJperen 'het leegworden van de ruimte' [zie kader]. Gemeente doe iets.

Dat de haringkar er weer staat mag een wondertje heten. De gemeente zag het plein liever leeg. Dorine de Koning in de Havenloods: "De deelgemeente wil het open karakter van het winkelcentrum behouden en hecht waarde aan de representatieve functie van het Mia van IJperenplein." En daar heeft ze wat mij betreft een punt. De uitgang van het winkelcentrum moet de mensen uitspuwen als een golf over het plein en de wandelaars dienen het gehele plein te kunnen aanschouwen. Weg met de haringkar vlak voor de deur. Maar dit is te kort door de bocht. Die haringkar is gelukkig terug, aan de rand van het plein.

Wanneer gaat de gemeente in gesprek met bewoners en gebruikers van het plein? Laten we voor dat gesprek het net bij uitgeverij Scriptum verschenen boek "Sociaal Wonen 2030" als uitgangspunt nemen. Dat boek gaat volgens schrijver Idenburg niet over Sociaal wonen maar over sociaal leven.

Reageren?
d.roelfzema@upcmail.nl

1. Botton, 2006, pag 79-80
2. Claes, 2003, pag 58-59
3. Doevendans e.a., 2000, Stad en samenleving, pag373, 480-481
4. Bosma e.a., Bouwen in Nederland, pag 659-664
5. Alexander, 1995, Patroontaal, ik haal kriskras iets weg uit dit 1176 pagina's tellende boek.
6. Burgers e.a. 1992, De uitstad [over stedelijk vermaak], pag 57-72
7. Idenburg e.a., 2013, Sociaal wonen in 2030

Bestrating lijkt op parkeervakken